

UNIWERSYTET KARDYNAŁA STEFANA WYSZYŃSKIEGO

w Warszawie

WYDZIAŁ PRAWA i ADMINISTRACJI

KIEROWNIK

KATEDRY PRAWA RZYMSKIEGO

Prof. dr hab. Anna Tarwacka

Recenzja dorobku Profesora

Luigi Capogrossi Colognesi

w związku z postępowaniem o nadanie tytułu doktora honoris causa

Przygotowanie recenzji w sprawie nadania tytułu Doktora honoris causa Uniwersytetu Warszawskiego Profesorowi Luigiemu Capogrossiemu Colognesiemu poczytuję sobie za szczególnie zaszczyt. Profesor należy do grona tych uczonych, których dorobek naukowy wywarł trwały wpływ nie tylko na rozwój badań nad prawem rzymskim, lecz również na sposób uprawiania historii prawa jako dyscypliny naukowej. Jego działalność badawcza obejmuje ponad sześćdziesiąt lat i stanowi jedno z najważniejszych osiągnięć współczesnej romanistyki europejskiej. Jednocześnie jest on od wielu dziesięcioleci związany ze środowiskiem naukowym Uniwersytetu Warszawskiego, aktywnie uczestnicząc w kształtowaniu współpracy pomiędzy uczonymi włoskimi i polskimi.

Profesor Capogrossi Colognesi ukończył studia prawnicze na Università di Roma „La Sapienza”, a następnie przeszedł wszystkie szczeble kariery akademickiej, obejmując kolejno stanowiska profesorskie w Maceracie, Pizie i wreszcie na swoim macierzystym uniwersytecie. Przez wiele lat kierował tam badaniami nad historią prawa rzymskiego, a po przejściu na emeryturę otrzymał tytuł profesora emerytowanego. Jego pozycję w nauce włoskiej potwierdzają członkostwo w Accademia Nazionale dei Lincei, Academia Europaea oraz wielu innych prestiżowych instytucjach naukowych, a także liczne wyróżnienia krajowe i międzynarodowe. Jako uczony cieszący się wyjątkowym autorytetem w międzynarodowym środowisku romanistycznym pełnił funkcję przewodniczącego Consorzio Interuniversitario „Gérard Boulvert”, przyczyniając się do integracji kolejnych pokoleń badaczy prawa rzymskiego oraz wspierając rozwój współpracy naukowej w skali międzynarodowej.

O wyjątkowości dorobku Profesora świadczy przede wszystkim niezwykła rozległość zainteresowań badawczych połączona z konsekwencją metodologiczną. W jego pracach prawo rzymskie nie jest traktowane jako zbiór abstrakcyjnych konstrukcji normatywnych, lecz jako część szerszego doświadczenia społecznego, gospodarczego i politycznego. Dzięki temu Profesor Capogrossi Colognesi potrafił połączyć warsztat historyka prawa z kompetencjami historyka starożytności, historyka gospodarki oraz badacza historii idei.

Pierwszym zasadniczym nurtem jego badań są zagadnienia własności, służebności i organizacji przestrzeni w świecie rzymskim. Już jego wczesne monografie dotyczące służebności wodnych oraz kształtowania się praw rzeczowych do gruntów należą do fundamentalnych osiągnięć współczesnej romanistyki. W pracach tych wykazał, że instytucje prawa rzeczowego należy analizować nie tylko jako twory jurystyczne, lecz również jako instrumenty organizacji życia społecznego oraz gospodarczego. Badania te nie skupiały się wyłącznie na analizie konstrukcji prawnych poszczególnych instytucji, lecz również na ich związku z osadnictwem, strukturami rodzinnymi, organizacją wspólnot lokalnych oraz sposobami sprawowania władzy nad terytorium. Dzięki takiemu podejściu problematyka własności została przez niego osadzona w znacznie szerszym kontekście historycznym i antropologicznym. W konsekwencji własność przestaje być w jego ujęciu wyłącznie kategorią prawa rzeczowego, stając się elementem szerszego procesu organizacji społeczeństwa, przestrzeni i wspólnoty politycznej.

Profesor Capogrossi Colognesi należy do nielicznych romanistów, którzy uczynili przestrzeń i terytorium jedną z centralnych kategorii badawczych. W jego pracach ziemia nie jest wyłącznie przedmiotem własności, lecz punktem przecięcia relacji społecznych, politycznych i gospodarczych. Dzięki temu historia prawa rzymskiego zostaje powiązana z historią osadnictwa, organizacji wspólnot lokalnych oraz sposobów sprawowania władzy nad przestrzenią.

Prace Profesora Capogrossiego Colognesiego wywarły znaczący wpływ na późniejsze badania nad najstarszymi dziejami prawa rzeczowego i struktur agrarnych świata rzymskiego. Stały się trwałym punktem odniesienia dla kolejnych pokoleń badaczy, inspirując zarówno romanistów, jak i historyków starożytności do poszukiwania związków między rozwojem instytucji prawnych a przemianami społecznymi i gospodarczymi.

Drugim znaczącym obszarem zainteresowań badawczych Profesora są relacje pomiędzy prawem, obywatelstwem i władzą polityczną. Do najważniejszych osiągnięć w tym zakresie należą jego monografie poświęcone ekspansji rzymskiej, integracji Italii oraz mechanizmom tworzenia wspólnoty obywatelskiej. W książkach *Cittadini e territorio*, *La costruzione del diritto privato romano*, *Storia di Roma tra diritto e potere* oraz *Come si diventa Romani* przedstawił niezwykle przekonującą interpretację procesu budowy państwa rzymskiego. Pokazał, że trwałość rzymskiej dominacji nie wynikała wyłącznie z potęgi militarnej, ale przede wszystkim z umiejętności tworzenia rozwiązań prawnych i instytucjonalnych pozwalających stopniowo integrować podbite społeczności. W ten sposób badania nad antykiem stały się jednocześnie refleksją nad naturą obywatelstwa, mechanizmami sprawowania władzy i procesami politycznej integracji.

Nie mniej istotną część jego dorobku stanowią badania z zakresu historii historiografii oraz metodologii nauk historycznoprawnych. Profesor Capogrossi Colognesi od wielu lat analizuje dzieje nowoczesnej refleksji nad światem antycznym, poświęcając szczególną uwagę twórczości Maksa Webera. Jego studia nad związkiem między historią gospodarczą, historią prawa i socjologią historyczną należą dziś do najważniejszych opracowań tego zagadnienia. W książce *Economie antiche e capitalismo moderno. La sfida di Max Weber* ukazał niezwykle twórczy charakter Weberowskiej interpretacji starożytności, a zarazem poddał ją krytycznej analizie z perspektywy współczesnych badań nad Rzymem. Dzięki temu wniósł istotny wkład nie tylko do romanistyki, lecz także do historii nauki i historii idei.

Charakterystyczną cechą całej twórczości Profesora jest zainteresowanie procesami historycznej ciągłości i przemiany. W przeciwieństwie do wielu badaczy koncentrujących się na momentach przełomu i innowacji zwracał on uwagę na fakt, że rozwój prawa dokonuje się przede wszystkim poprzez przekształcanie i adaptację instytucji już istniejących. Wielokrotnie wskazywał na trwanie dawnych form prawnych wewnątrz nowych struktur normatywnych, pokazując, że pozornie marginalne relikty wcześniejszych rozwiązań mogą stanowić klucz do rekonstrukcji dawnych etapów rozwoju porządku prawnego. Dzięki temu stworzył niezwykle oryginalną wizję prawa rzymskiego jako zjawiska wielowarstwowego, w którym przeszłość pozostaje stale obecna w strukturach kolejnych epok.

W mojej ocenie najważniejszym osiągnięciem naukowym Profesora Luigiego Capogrossiego Colognesiego jest konsekwentne ukazywanie prawa rzymskiego jako rzeczywistości historycznej, ukształtowanej przez długotrwałe procesy społeczne, gospodarcze i polityczne. Dzięki temu jego badania wykraczają poza tradycyjne granice romanistyki i stają się istotnym punktem odniesienia dla nauk historycznych *sensu largo*.

Na osobne podkreślenie zasługuje wkład Profesora w rozwój międzynarodowej współpracy naukowej. Należy on do pokolenia uczonych, które w okresie podziału Europy konsekwentnie podtrzymywało kontakty między badaczami z różnych części kontynentu. Od lat siedemdziesiątych XX wieku regularnie współpracował z warszawskim środowiskiem romanistycznym, uczestnicząc w konferencjach, projektach badawczych i przedsięwzięciach dydaktycznych. Dzięki działalności takich uczonych jak Luigi Capogrossi Colognesi możliwe było zachowanie ciągłości naukowego dialogu między Polską i Włochami, a po 1989 r. jego dalszy rozwój. Wyrazem uznania dla tych zasług było przyznanie Profesorowi przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Krzyża Zasługi za wkład w rozwój polsko-włoskiej współpracy naukowej.

Na szczególną uwagę zasługuje także mniej znany, lecz niezwykle wymowny aspekt działalności Profesora Luigiego Capogrossiego Colognesiego. Uczony, którego dorobek obejmuje fundamentalne prace poświęcone najbardziej złożonym problemom historii prawa rzymskiego, podejmował również wysiłki mające na celu przybliżenie świata antycznego najmłodszym odbiorcom. Świadectwem tego jest książka *Le dodici tavole. Le prime leggi dell'antica Roma*, poświęcona Ustawie XII Tablic i przekazująca wiedzę w formie dostosowanej do percepcji młodych czytelników.

Fakt ten wydaje się szczególnie znaczący. Ukazuje bowiem Profesora nie tylko jako wybitnego badacza, lecz także jako humanistę głęboko przekonanego o wartości edukacji klasycznej i potrzebie przekazywania kolejnym pokoleniom wiedzy o korzeniach europejskiej kultury prawnej. Znamienne jest, że uczony, który przez dziesięciolecia zajmował się najbardziej złożonymi zagadnieniami własności, obywatelstwa, organizacji terytorialnej i rozwoju instytucji prawnych, uznał za rzecz równie ważną opowiedzenie młodym czytelnikom historii Ustawy XII Tablic. Trudno o lepszy dowód przekonania, że prawo nie jest wyłącznie domeną specjalistów, lecz stanowi część wspólnego dziedzictwa kulturowego, którego znaczenie wykracza daleko poza mury uniwersytetów. Tak rozumiana odpowiedzialność uczonego za obecność wiedzy historycznej w życiu społecznym stanowi jedną z najbardziej godnych podkreślenia cech działalności Profesora Luigiego Capogrossiego Colognesiego.

Profesor Luigi Capogrossi Colognesi jest uczonym o wyjątkowym autorytecie międzynarodowym, którego badania na trwałe zmieniły sposób rozumienia wielu fundamentalnych zagadnień prawa i historii starożytnego Rzymu. Łączy on rzadką erudycję z metodologiczną odwagą, precyzję analizy źródłowej z szeroką wizją procesów historycznych, a wybitne osiągnięcia naukowe z zaangażowaniem w budowanie międzynarodowej wspólnoty akademickiej.

Dla kilku pokoleń europejskich romanistów Profesor Luigi Capogrossi Colognesi pozostaje nie tylko wybitnym uczonym, ale także mistrzem kształtującym sposób myślenia o prawie rzymskim i jego miejscu w kulturze europejskiej. Jego prace uczą patrzenia na źródła prawne nie jako na zamknięty zbiór norm, lecz jako świadectwo procesów historycznych, społecznych i politycznych. Ta umiejętność łączenia precyzji jurysty z wrażliwością historyka stanowi, w moim przekonaniu, jedną z najcenniejszych cech jego dorobku.

Z tych wszystkich względów z pełnym przekonaniem popieram nadanie Profesorowi Luigiemu Capogrossiemu Colognesiemu tytułu Doktora honoris causa Uniwersytetu Warszawskiego. Uważam, że należy on do grona najwybitniejszych współczesnych badaczy prawa rzymskiego, a jego dorobek naukowy, działalność organizacyjna i zasługi dla rozwoju współpracy międzynarodowej w pełni uzasadniają przyznanie mu tego najwyższego wyróżnienia akademickiego.

Prof. dr hab. Anna Tarwacka

Warszawa, 10 września 2026 r.